

**ПРЕФЕРЕНЦИИТЕ НА РЕДУЦИРАНИТЕ СТАВКИ НА ДДС
ЗА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ УСЛУГИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
PREFERENCES OF THE VAT REDUCED RATE
FOR THE TOURIST SERVICES IN BULGARIA**

**Надежда Благоева
Nadezhda Blagoeva**

E-mail: blagoevi2@yahoo.com

Abstract

Tourism has an important role in the whole economy for growth, employment and stable development. It is boosted by the unified European policy for application of reduced VAT rates. High taxes affect tourism negatively. That is why it is very important to find optimal solutions concerning VAT to encourage tourism development.

Key words: VAT reduced rate, tourism, competitiveness.

ВЪВЕДЕНИЕ

Изследванията на Световната организация по туризъм предвиждат, че за 2012 год. туристическият бранш ще допринесе 2 трилиона долара в БВП и ще създаде 100 милиона работни места. Тези прогнози, съчетани и с успешната за сектора 2011 год., реализирани на фона на тежката икономическа и финансова криза в икономиката, концентрират в още по-голяма степен вниманието върху бранша. Неслучайно за първи път в Доклада на световните лидери от Г20 е подчертана „ролята на туризма като средство за създаване на нови работни места, икономически растеж и развитие” (G20 Leader’s Declaration, 2012). За 2011 год. Европа отчита най-голям ръст в международните туристически посещения. Тази тенденция е резултат от различни фактори, сред които качество на предлаганите услуги, природни дадености, историческо наследство и т.н., но един от ключовите моменти е ценовата конкурентоспособност. Тя от своя страна е резултат от политиката на ЕС и Директивата за налагане на обща система на данъка върху добавената стойност на територията на страните членки. В нея по-специалното, което касае и насърчава развитието на Европа като основна туристическа дестинация, е предвиденият специален режим на облагане на този вид услуги. С цел засилване на конкурентоспособността са създадени възможности за прилагане на редуцирани ставки на ДДС, които да облекчат данъчната тежест, рефлектираща в голяма степен върху формиране на крайната цена на туристическия продукт.

Целта на настоящото изследване е да се анализират възможностите чрез данъчни инструменти да се подобри ценовата конкурентоспособност на туристическия продукт, предлаган на европейския пазар, включително и на българския. За постигане на поставената цел е разгледана европейската директива 2006/112, която установява хармонизацията на ДДС в страните членки, както и българското законодателство, регламентиращо облагането на туристическите услуги.

РЕЗУЛТАТИ

Туристическите услуги се характеризират с висока еластичност спрямо данъчното облагане. Въпреки това те не могат да бъдат изключение от обхвата му, тъй като са сериозен приходоизточник за държавния бюджет. ДДС е данъкът, който в най-голяма степен влияе върху ценовата конкурентоспособност на туристическия продукт, предлаган в дадена страна. Влияние върху него в случая оказват транспортните разходи до дадена дестинация и разходите на място като тези за настаняване, храна, напитки, развлечения и т.н. Съществуват изследвания, които доказват обратнопропорционалната връзка между пазарния дял на туристическия бранш и цената (Crouch, 1995). В тази връзка в Европа се провежда единна политика за подобряване на ценовата конкурентоспособност на бранша именно чрез промени в частта на ДДС.

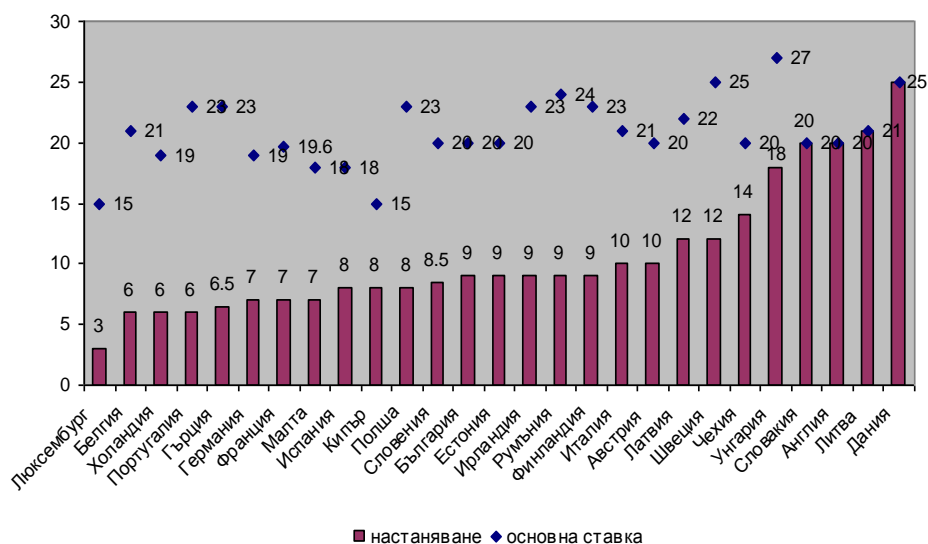
Необходимостта от съществуване на диференцирани ставки в законодателната уредба на ДДС се определя от основно две причини. Първата е свързана с разграничаването на стоки и услуги от първа необходимост, които имат приоритет в потреблението на стопанските субекти. Втората произхожда от характера на ДДС и по-конкретно от недостатъците му. Известно е, че ДДС е вид косвен данък, който се характеризира с редица предимства, като по-лесна поносимост, регулиране и самоконтрол, обхващане обекта на облагане, по-малка степен на зависимост от цикличните изменения в икономиката. Недостатъкът е, че действа регресивно, тъй като заема по-малък дял в доходите на богатите и висок спрямо лицата с незначителни постъпления, които почти изцяло са предназначени за потребление. Липсата на социален момент в случая може да се преодолее именно чрез прилагане на диференцирани ставки. Затова в европейската директива по отношение на ДДС е категорично упоменато, че страните членки могат да прилагат една или две намалени ставки за стоки и услуги, изброени в отделно приложение. ЕС изисква спрямо тях да се начислява данък в размер не по-малко от 5%. В списъка от общо 18 вида стоки и услуги, които попадат в тази категория, едновременно с хранителните, лекарствените продукти, книгите, периодичните издания, доставките, предназначени за използване в земеделското производство, и др., изрично е упоменато настаняването, предоставяно в хотели и подобни заведения, включително предоставянето на ваканционно настаняване и отдаване под наем на места за площадки за къмпинг или каравани. Така се оставя възможност всяка страна да определи дали и как ще използва в своето законодателство редуцираните ставки.

Това, което отличава туристическия сектор от останалите, е силният конкурентен натиск между отделните държави. Под негово влияние почти всички страни прилагат намален данъчен размер именно за този вид услуги. Те от своя страна се разделят на:

- 1) настаняване в хотел;
- 2) ресторантски и кетъринг услуги.

Решението за включване на вторите в обсега на редуцираните ставки е взето от Европейската комисия след дълги дискусии и изследване на ефекта, който се създава вследствие на приложението им.

Стойностите на използваните в отделните държави редуцирани ставки по отношение на услугите по настаняване и сравнението им с основните може да бъдат проследени на фигура 1.

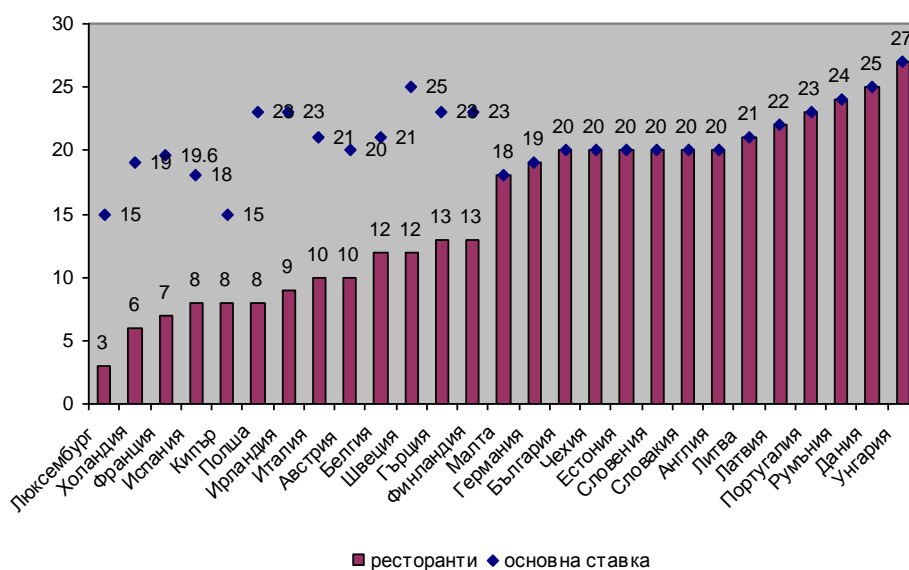
Източник: European Commission VAT Rates Applied in the Member States of the European Union, 2012

Фиг. 1. Основни и редуцирани ставки за услугите по настаняване в страните от ЕС 27

Данните от фигура 1 позволяват да се обобщат изводът, че въпреки усилията за максимална хармонизация на законодателството на отделните страни членки е налице значително разнообразие по отношение на прилаганите данъчни ставки. Изискванията на европейската директива въвежда минимална стойност на ДДС от 15%, но тя се прилага в законодателството само на две държави – Кипър и Люксембург. В противоположния край са Унгария, която със своите 27% се подрежда на първо място по отношение този показател. Следват Дания и Швеция, където ДДС е 25%, Румъния – 24%, Гърция, Ирландия, Полша, Португалия,

Финландия – 23%. Повечето от страните или общо 23 в действителност прилагат намалени данъчни размери за услугите по настаняване. Изключение са само Дания, където се използва една ставка за всички доставки, без никакви изключения, Литва, Словакия и Англия, където съществуват намалени размери, но по отношение на други категории стоки и услуги. Най-малка е стойността на данъка в Люксембург – 3%, където се прилага дори свръхредуцирана ставка под изискваните минимум 5%. Следват Белгия, Холандия, Португалия – 6%, Гърция – 6,5%, Германия, Франция, Малта – 7%, Испания, Кипър и Полша – 8%, Словения – 8,5%, България, Естония, Ирландия, Финландия, Румъния – 9%, Италия, Австрия – 10%, Латвия, Швеция – 12%, Чехия – 14%, и най-голяма е в Унгария – 18%.

От посочените страни общо 13 предвиждат прилагане на редуцирани ставки, включително и по отношение на ресторантските и кетъринг услугите. Стойностите на използваните данъчни размери и съпоставянето им с основния може да бъдат проследени на фигура 2.

Източник: European Commission VAT Rates Applied in the Member States of the European Union, 2012

Фиг. 2. Основни и редуцирани ставки за ресторантските и кетъринг услугите в страните от ЕС 27

Видно от данните на фигура 2 е, че най-често редуцираните ставки на ДДС за ресторантските и кетъринг услугите са равни на тези, облагащи настаняването. Само в Белгия, Гърция и Финландия са с няколко процента по-високи, съответно 12% вместо 6%, 13% вместо 6,5% и 13% вместо 9%. Извън обхвата на намалените размери остават: 1) алкохолните напитки в Гърция, Франция, Холандия и Полша; 2) всички напитки без изключение в

Белгия, Ирландия. Допълнителни облекчения се прилагат например в Ирландия по отношение на кетъринг услугите в болниците и ученическите столове, в Словения, където по-ниска ставка е налице за услугите по приготвяне на храната. Все още не всички страни, които прилагат диференцирана ставка за услугите по настаняване, разширяват обхвата ѝ до ресторантските услуги. България също е сред тях, въпреки че основните конкурентни на нашата страна дестинации използват тази възможност, което налага необходимостта от последващото ѝ обмисляне.

Следователно данъчната политика на територията на почти всички европейски страни налага трайна тенденция за стимулиране развитието на туристическия бранш чрез повишаване на цената му конкурентоспособност. Нашата държава също не е изключение от тази практика, въпреки съществуващите през отделните години проблеми. По-специалното данъчно третиране на туристическите услуги не може да не е обект на особено внимание, тъй като е единственото изключение. В България приходите от ДДС имат силно подчертан фискален характер, тъй като те осигуряват приблизително половината от данъчните приходи на бюджета. В ситуацията на толкова силна зависимост на фиска от един-единствен данък всякакви изключения са трудно допустими. Облагането на хранителните продукти например с основната ставка от 20% и туристическите услуги с редуцирана от 9% често поражда сериозни дискусии и събира редица противници. В случая няма как да не се отчете силният конкурентен натиск, под влиянието на който не само чуждестранните, но и нашите туристи биха предпочели алтернативни дестинации. Същевременно България има природни и исторически дадености, които я различават и създават благоприятни възможности за развитие. Този процес в случая е подпомогнат и чрез данъчните инструменти в сферата на ДДС, които са част и от общеевропейската политика за стимулиране на сектора. Необходимостта от подобряване на туристическия продукт в България, включително и чрез цената му, се подчертава и от позицията, която страната ни заема в световната класация, измерваща т.нар. *индекс на туристическа конкурентоспособност* (World Economic Forum, 2011). Тя подрежда България на 48 място за 2011 год. сред общо 139 анализирани държави, но сред европейските дестинации е на едно от последните места.

В исторически аспект прилагането на намалената ставка по отношение на услугите по настаняване датира от времето на предприсъединяването на България към ЕС, когато всички основни данъчни закони са отменени и са обнародвани нови с цел хармонизация на българското законодателство с европейското. Към момента от въвеждането на новия ЗДДС в средата на 2006 год. до сега са налице три редакции на чл. 66, който регламентира данъчните ставки. Най-дълго просъществувалата от самото начало до април 2011 год. е първоначалната законодателна постановка, която въвежда 7% ДДС по отношение на настаняването, предоставяно от хотелиер като част от организирано пътуване. Съгласно с допълнителните разпоредби на Закона за туризма хотелиер е всяко лице, което извършва хотелиерство, а то включва предоставяне на туристически

услуги в средства за подслон, места за настаняване и туристически хижи, като единственото изискване е те да са категоризирани. В същите разпоредби е и тълкуванието на понятието „настаняване”. То включва основни туристически услуги съгласно Закона за туризма, с изключение на доставка на обща туристическа услуга от туроператор към пътуващо лице. Основните туристически услуги включват следните три елемента:

- нощувка;
- хранене, включително и напитките, които съгласно Закона за храните също се считат за храна;
- транспортни услуги, осъществявани при спазване изискванията на действащото законодателство в областта на транспорта.

Освен основни законът дефинира и допълнителни туристически услуги, а това са всички „свързани с пътувания, развлечения, прояви и други събития с културен и опознавателен характер, спортно-анимационни, балнеолечебни и други медицински услуги, конгресни и делови прояви, ползване на въжени линии, отдаване под наем на плажни съоръжения, екипировка и превозни средства, школи и клубове по езда, яхтинг, сърф, ски-училища, училища за водни спортове и други услуги, способстващи развитието на туризма”. Когато основната доставка по настаняването се съпътства от друга доставка, която е неделима част от основната, а плащането е определено общо, се приема, че е налице една основна доставка или т.нар. *съпътстваща доставка* (ch1.128 ZDDS). Следователно, когато се купува общ пакет от туристически услуги от типа на all inclusive, то намалената ставка е приложима върху целия пакет, а услугите от него са достъпни за всички туристи, които са го купили, независимо дали се потребяват, или не от отделните лица. Такива услуги може да бъдат СПА процедури, фитнес, басейн, тенис, сърф, водно колело, анимация и др. Приема се, че тези услуги са свързани с някои от елементите на доставката по настаняване – нощувката или храненето, когато се предоставят в общ пакет от самия хотелиер на територията, която той стопанисва. Когато тези услуги се предоставят от трето лице, а хотелиерът е само получател на тези услуги, които впоследствие се предлагат за последваща доставка, то те вече са самостоятелен обект на облагане със стандартната ставка.

Възможността за калкулиране на диференцирана ставка на ДДС до промяната в закона се прилага само по отношение на груповите пътувания, когато получателят на доставката е туроператор. Това означава, че индивидуалните туристи се облагат със стандартния размер от 20%, което ги прави неравнопоставени спрямо груповите. През последните няколко години се наложи друга тенденция на световния туристически пазар. Тя е свързана с навлизането на нискотарифните самолетни компании, а оттук – възможностите и желанието на пътуващите лица за директни индивидуални резервации на туристически услуги по интернет. Еластичността на търсене в този случай е висока и за да бъде удовлетворена, е необходима конкурентна цена на българския туристически продукт. Тежестта на ДДС при формиране на цената му има висок относителен дял и се явява ключов фактор за формирането ѝ. В случая няма как да не се отчете и изключително силна

конкуренция от страна на съседните ни държави Гърция и Турция, където качеството на предлаганите услуги е високо, а цената е ниска. В резултат голяма част от туристическия поток – както българският, така и чуждестранният, се насочва към подобни дестинации. Тази все по-засилваща се дискриминация на туристите в България е сезирана и от Европейската комисия, която изпраща предупреждение за неравнопоставеност на потребителите. В резултат на това към края на 2010 год. е гласувана втората към момента редакция на чл. 66 от ЗДДС, чието влизане в сила е отложено за април на следващата година. Тя не разграничава туристите спрямо това дали посещенията им е индивидуално, или организирано, но повишава ставката от 7% на 9%. По този начин се елиминира дискриминацията на пътуващите лица, но не и на тези, които предоставят услугите по настаняване. Категоричното изискване те да бъдат реализирани от хотелиери изключва възможността за калкулиране на по-ниската ставка от страна на тези, които извършват същите услуги, но в различен вид средство за подслон като например почивни станции, хижи, вилни и ваканционни селища, мотели, пансиони и др. Така за един и същи вид услуга се плащат две ставки според това къде е ползвана услугата по настаняването.

Пълна хармонизация и съответствие с текста на Директива 2006/112 е налице след третата редакция на чл. 66, където освен хотелите изрично са включени и „подобни заведения, включително предоставянето на ваканционно настаняване и отдаване под наем на места за площадки за къмпинг и каравани” (chл. 66 ZDDS). Това, което липсва все още в нормативната база, е тълкуването на понятието „подобни заведения”. То следва да бъде допълнено в нормативната база, за да не създава възможности за произволно тълкуване и злоупотреби със закона. След посочената промяна става възможно вече и туроператори да се възползват от редуцираната ставка, тъй като липсва категоричното изискване услугата да се предоставя от хотелиер. Запазва се необходимостта от категоризация на обекта, където се осъществява услугата по настаняване, като освен фактура за доставката следва да се прилага и копие от регистъра на туристите. Така в резултат на последната редакция на закона основните противоречия в българското данъчно законодателство по отношение на диференцираните ставки на туристическите услуги са отстранени.

ИЗВОДИ

В резултат на разгледаните преференции на редуцираните ставки на ДДС за туристическите услуги може да бъдат обобщени няколко основни извода:

1. Туризмът се характеризира с висока ценова еластичност на търсене. Силно влияние в случая оказват и данъците, участващи при формиране на крайната цена и най-вече ДДС като основен техен косвен представител, калкулиран в крайната стойност.
2. За стимулиране на Европа като важна туристическа дестинация и развитие на туризма като бранш, който дори и в условията на финансова криза бележи растеж, е наложена единна европейска политика. Тя

- включва използването на данъчни инструменти като редуцираните ставки на ДДС за настаняването и ресторантските услуги.
3. Въпреки подчертаната фискална функция на ДДС в България, тя също е част от тази европейска политика, включително и под влияние на съседните ни страни, където ценовата конкурентоспособност на предлагания продукт е под влияние на редуцираните ставки на данъка.
  4. ДДС законодателството в частта си за туристическите услуги в България дълги години дискриминира потребителите или доставчиците на услугите, но към настоящия момент недостатъците са отстранени. За следващото му усъвършенстване е необходимо да се прецизира същността на понятието „други подобни заведения“, както и да се обмисли възможността за разширяване на обхвата на редуцираната ставка и до ресторантските услуги.

LITERATURA

Zakon za danak dobavena stoynost.

Zakon za turizma.

Pravilnik za prilagane na Zakona za danak dobavena stoynost.

Direktiva 2006/112 EO na Saveta.

Crouch, G., 1994. The Study of International Tourism Demand: a Review of Findings. – *Journal of Travel Research*, 33, 12-23.

European Commission VAT Rates Applied in the Member States of the European Union, 2012.

World Economic Forum, The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011.

G20 Leader's Declaration, Mexico, June 2012.

Рецензент – доц. д-р Елена Георгиева
E-mail: elena_g@au-plovdiv.bg